

ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στην περιοχή της Κρήτης από το 15ο έως το 17ο αιώνα, και ιδιαίτερα ανάμεσα στο 1600 και το 1669, παρατηρείται μια αξιόλογη ανάπτυξη της νεότερης λόγιας λογοτεχνίας μας. Η περίοδος αυτή είναι περίοδος ακμής της κρητικής λογοτεχνίας. Ήδη από το 10ο μ.Χ. αιώνα άρχισε να καλλιεργείται η ακριτική ποίηση, ενώ ο κρητικός λαός δημιουργούσε τα περίφημα ριζίτικα, είδος δημοτικού τραγουδιού σε ανομοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους.

Η κρήνη Αρμιόντι

Σε αυτή την ποιητική παράδοση επέδρασε με τρόπο ανανεωτικό η λογοτεχνική δημιουργία της Δύσης, αφού η Κρήτη μετά τη Φραγκοκρατία (1204) ήταν υπό την κατοχή των Βενετών. Η βενετική κυριαρχία ήταν ήπια σε σχέση με την κυριαρχία των Τούρκων και επέτρεπε στους Κρητικούς να διατηρούν μια σχετική ελευθερία στον πνευματικό τομέα. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) και για δύο περίπου αιώνες (1669) αρκετοί νέοι Κρήτες φοιτούσαν σε ιταλικές σχολές και μετέφεραν στο νησί τους το πνεύμα της Αναγέννησης. Ειδικά κατά την περίοδο αυτή η κρητική λογοτεχνία, συνδυάζοντας δημιουργικά την πολιτισμική και ανθρωπιστική της παράδοση με το πνεύμα της ανανέωσης που επικρατούσε στην Ευρώπη, έδωσε ορισμένα από τα πιο σημαντικά έργα της. Βασικά γνωρίσματα αυτών των έργων είναι: η επίμονη καλλιέργεια της γλώσσας του λαού, η ηρωική αντίληψη της ζωής, το συναίσθημα του χρέους απέναντι στην πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια, η αγάπη για την ελευθερία, η εξιδανίκευση του έρωτα και της γυναίκας, το ιπποτικό πνεύμα. Οι Κρήτες δημιουργοί ξεχωρίζουν για τη γονιμότητα και την ποιότητα της λογοτεχνικής παραγωγής τους. Η κρητική λογοτεχνία μάς έδωσε έργα υψηλής αισθητικής και συνέβαλε στη διαμόρφωση της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης. Τα έργα της αγαπήθηκαν από το λαό και συνέβαλαν στην πνευματική και εθνική αφύπνιση κατά την περίοδο της πολύχρονης σκλαβιάς του ελληνισμού.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ

Ερωφίλη

Γιάννης Τσαρούχης, Ερωφίλη

Στο παρακάτω απόσπασμα από την τραγωδία του Γεωργίου Χορτάτση Ερωφίλη συνομιλούν οι δύο πρωταγωνιστές και δίνουν υπόσχεση παντοτινής αγάπης. Μια σύντομη αναδρομή στην ερωτική τους ιστορία θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε τη συναισθηματική τους ένταση: Ο Πανάρετος και η βασιλοπούλα Ερωφίλη ήταν φίλοι από παιδιά. Καθώς μεγάλωναν, το αίσθημά τους εξελίχθηκε σε έρωτα, χωρίς να γνωρίζει και να εγκρίνει ο βασιλιάς τη σχέση τους. Ύστερα από νικηφόρο πόλεμο εναντίον των Περσών εισβολέων, στον οποίο διακρίθηκε ο Πανάρετος, ο δεσμός των δύο νέων ολοκληρώθηκε «με όρκους και δαχτυλίδι», όπως εξομολογείται μυστικά ο Πανάρετος στο φίλο του Καρπόφορο, στην πρώτη πράξη του έργου. Στο μεταξύ ο βασιλιάς δέχεται προξενιές από τους βασιλιάδες της Μικράς Ασίας και της Περσίας και αποφασίζει να παντρεύει την κόρη του με τον ισχυρότερο. Η Ερωφίλη αρνείται το γάμο, με την πρόφαση ότι δε θέλει να φύγει μακριά του. Η αγωνία της για το μέλλον κυριαρχεί στη δεύτερη πράξη, γι' αυτό εμπιστεύεται τον πόνο της

στην παραμάνα της. Στην τρίτη πράξη, στο απόσπασμα που επιλέγουμε, ο ίδιος ο Πανάρετος, σταλμένος από το βασιλιά, μεταφέρει στην Ερωφίλη το μήνυμα του βασιλιά για τις προξενιές, ενώ παράλληλα της μιλά με θέρμη για τον έρωτά του αλλά και για το φόβο του μήπως τη χάσει.

- ΕΡΩ. **Τ**όσες δεν είναι οι ομορφιές, τόσα δεν είν' τα κάλλη,
μα τούτο εκ την αγάπη σου γεννάται* τη μεγάλη.
Μα γή όμορφή ἔμαι γή άσκημη, Πανάρετε ψυχή μου,
για σέναν εγεννήθηκε στον κόσμο το κορμί μου. 150
- ΠΑΝ. Νερό δεν έσβησε φωτιά ποτέ, βασίλισσά μου,
καθώς τα λόγια τα γροικώ* σβήνουςι την πρικιά* μου.
Μ' όλον ετούτο, αφέντρα μου, μα την αγάπη εκείνη,
που μας ανάθρεψε μικρά, και πλια παρ' άλλη εγίνη
πιστή και δυνατότατη σ' εμένα κι εις εσένα, 155
και τα κορμιά μας σ' άμετρο* πόθο κρατεί δεμένα,
περίσσα* σε παρακαλώ ποτέ να μην αφήσεις
να σε νικήσει ο βασιλιάς, να μ' απολησιμονήσεις.
- ΕΡΩ. Οϊμένα,* νά ἔβρω δε μπορώ ποιαν αφορμή ποτέ μου
σου ἔδωκα στην αγάπη μου φόβο, Πανάρετέ μου, 160
να πιάνεις τόσα δυνατό, σα να μηδέ γνωρίζεις
το πως το νου και την ψυχή και την καρδιά μου ορίζεις.
Ἐρωτα, απείς* τ' αφέντη μου τ' αμμάτια* δε μπορούσι
πόσα πιστά και σπλαχνικά τον αγαπώ να δούσι,* 165
μιαν απού τσι σαίτες σου φαρμάκεψε και ρίξε
μέσα στα φυλλοκάρδια μου και φανερά του δείξε
με τον πρικύ μου θάνατο πως ταίρι του απομένω,
και μόνο πως για λόγου του στον Ἄδη κατεβαίνω.
- ΠΑΝ. Τούτο ας γενεί σ' εμένα ομπρός, φόβο κιανένα αν έχω
στον πόθο σου, νεράιδα μου, γή αν έν' και δεν κατέχω 170
πως μήδ' ο θάνατος μπορεί να κάμει να σηκώσεις
τον πόθο σου από λόγου μου κι αλλού να τότε δώσεις.
Μα δεν κατέχω ποια αφορμή με κάνει και τρομάσσω,
το πράμα, που στο χέρι μου κρατώ σφικτά, μη χάσω,
κι εκείνο, απού παρηγοριά πρέπει να μου χαρίζει, 175
τσ' ελπίδες μου τσ' αμέτρητες σε φόβο μού γυρίζει.
- ΕΡΩ. Τούτό ἔναι απού το ξαφνικό μαντάτο που μας δώσα,
μα μην πρικαινομέστανε,* Πανάρετέ μου, τόσα,

* γεννάται: γεννιέται * γροικώ: ακούω * πρικιά: πίκρα * άμετρο: αμέτρητο * περίσσα: πολύ * οϊμένα: αλί-
μονο * απείς: αφού * αμμάτια: μάτια * δούσι: δουν * πρικαινομέστανε: πικραινόμαστε

γιατί ουρανός, απού 'καμε κι εσμίξαμεν αντάμι,*
 να στέκομε παντοτινά ταίρια μάς θέλει κάμει.
 Τον ουρανό, τη θάλασσα, τη γη και τον αέρα,
 τ' άστρα, τον ήλιο το λαμπρό, τη νύκτα, την ημέρα,
 παρακαλώ ν' αρματωθού, να 'ρθουν αντίδικά* μου,
 την ώρα οπ' άλλος θέλει μπει πόθος εις την καρδιά μου.

180

Γ. Χορτάσης, *Ερωφίλη*, Στιγμή

* **αντάμι**: μαζί * **αντίδικα**: αντίπαλα

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποιοι φόβοι βασανίζουν τον Πανάρετο και πώς προσπαθεί να τον ηρεμήσει η Ερωφίλη;
- 2 Πώς εκδηλώνει ο Πανάρετος την αγάπη του στην Ερωφίλη και πώς ανταποκρίνεται εκείνη στα αισθήματά του;
- 3 Σε ποια σημεία του κειμένου κορυφώνεται η δραματική ένταση και γιατί;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Ο Μάνος Χατζιδάκις έχει μελοποιήσει στίχους από το μονόλογο της *Ερωφίλης* (Πράξη Γ', στ. 9-19) στο δίσκο του *Ο Μεγάλος Ερωτικός* (Λύρα, 1987). Ζητήστε από τον καθηγητή της Μουσικής να ακούσετε το τραγούδι και σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδει η μελοποίηση το ερωτικό συναίσθημα της Ερωφίλης.
- ◆ Η *Ερωφίλη* παρουσιάστηκε πολλές φορές στο θέατρο. Σε συνεργασία με τον καθηγητή των Καλλιτεχνικών, πειραματιστείτε με θέμα τη δραματοποίηση και σκηνοθεσία αυτού του επεισοδίου ή της σκηνής από την οποία προέρχονται οι στίχοι.

ΒΙΤΣΕΝΤΣΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ

Ερωτόκριτος

Τα δύο επιλεγμένα αποσπάσματα από τον Ερωτόκριτο, το πιο γνωστό και δημοφιλές έργο της κρητικής λογοτεχνίας, προέρχονται από το τρίτο και τέταρτο μέρος του ποιήματος. Το πρώτο απόσπασμα τοποθετείται στη μέση περίπου του έργου και θίγει το πρόβλημα της κοινωνικής διαφοράς ανάμεσα στην οικογένεια της Αρετούσας και του Ερωτόκριτου. Έχουν προηγηθεί ο έρωτας του Ερωτόκριτου και η ανταπόκριση της Αρετούσας (Α' Μέρος), καθώς και το κονταροκτύπημα και η νίκη του Ερωτόκριτου (Β' Μέρος). Μετά τη νίκη το αίσθημα των δύο νέων γίνεται σφοδρότερο, αρχίζουν οι ερωτικές συνομιλίες τους στο δώμα του παλατιού, οι οποίες οδηγούν στην κοινή απόφαση να παρακαλέσει ο Ερωτόκριτος τον πατέρα του να μιλήσει στο βασιλιά για το γάμο. Ο πατέρας του Ερωτόκριτου Πεζόστρατος, παρά τις αντιρρήσεις του, πείθεται και τολμά, με σύνεση και διστακτικότητα, να μιλήσει στο βασιλιά, όμως εκείνος τον διώχνει από το παλάτι με ύβρεις και απειλές. Δίνει επίσης διαταγή να εξοριστεί ο Ερωτόκριτος, ο οποίος με σπαραγμό ψυχής αποχαιρετά την αγαπημένη του, τον τόπο του και τους δικούς του, και πηγαίνει στην Έγριπο. Στο τέταρτο μέρος, ο βασιλιάς επιμένει να παντρεύει την κόρη του με το βασιλόπουλο του Βυζαντίου, η Αρετούσα αρνείται και ο πατέρας της τη φυλακίζει. Ενώ μπαίνει ο τέταρτος χρόνος από τη φυλάκιση της Αρετούσας, ο βασιλιάς των Βλάχων εισβάλλει στο βασίλειο των Αθηνών, παρουσιάζεται όμως ο Ερωτόκριτος, αγνώριστος, μαυρισμένος από ένα μαγικό υγρό, και σώζει την Αθήνα, τόσο με τα ανδραγαθήματά του όσο και με την τελική μονομαχία του με τον Άριστο, το καλύτερο παλικάρι των Βλάχων. Το δεύτερο απόσπασμα έχει επικό χαρακτήρα και είναι η αρχή της δικαίωσης του Ερωτόκριτου, η οποία θα οδηγήσει σταδιακά στο εντυχιμένο τέλος, στο γάμο των δύο νέων και στην ανάληψη της βασιλείας.

[Γ. 891-936. Διάλογος ρήγα Ηρόκλη και Πεζόστρατου]

ΠΟΙΗΤΗΣ

Εκείνη η μέρα επέρασε κι η άλλη ξημερώνει
κι ο κύρης* του Ερωτόκριτου γλυκαίνει και μερώνει*
δε θέλει πλιο* να καρτερεί κι ο γιος του να 'χει κρίση*.

* κύρης: πατέρας * μερώνει: ηρεμεί * πλιο: πια * κρίση: μαρτύριο, βάσανο

- μα εβάλθηκε την προξενιάν ετούτη να μιλήσει.
 895 Επήγεν εις του βασιλιού να τότε δικιμάσει
 κι ελόγιαζεν από μακρά με ξόμπλια* να τον πιάσει·
 αγάλια αγάλια αρχίνισεν αποκοτιά* να παίρνει
 και μια και κι άλλη αθιβολήν* αλλοτινή του φέρνει.

ΠΕΖΟΣΤΡΑΤΟΣ

- Λέγει: «Στους παλαιούς καιρούς, που 'σα μεγάλοι αθρώποι,*
 900 τα πλούτη και βασιλεία εκράζοντανε κόποι,
 'πειδή ετιμούσανε πολλά της αρετής τη χάρη
 παρά τσι χώρες, τσ' αφεντιές, τα πλούτη, το λογάρι,*
 κι εσιμίγασι τα τέκνα τως οι αφέντες οι μεγάλοι
 με τους μικρούς οπού 'χασι γνώση, αντρεία και κάλλη.
 905 Όλα τα πλούτη κι οι αφεντιές* εσβήνουν και χαλούσι
 και μεταλλάσσουν, κι οι καιροί συχνιά τα καταλούσι,*
 μα η γνώση εκεί που βρίσκεται και τσ' ευγενιάς τα δώρα
 ξάζου* άλλο παρά βασιλεία, παρά χωριά και χώρα·
 ουδ' ο τροχός δεν έχει εξάν,* ως θέλει να γυρίσει,
 910 τη γνώση και την αρετή ποτέ να καταλύσει».

ΠΟΙΗΤΗΣ

- Κι ήφερεν ξόμπλια απόμακρα, πράματα περασμένα
 και καταπώς του σάζασι* τα 'λεγεν έναν ένα.
 Με τούτες τες παραβολές αγάλια αγάλια σώνει*
 εις το σημάδι το μακρύ κι ήρχισε να ξαμώνει.*
 915 Αποκοτά δυο τρεις φορές να το ξεφανερώσει
 κι οπίσω τον εγιάγερνε* κι εκράτειέ τον η γνώση.
 Στο ύστερον ενίκησεν η αγάπη του παιδιού του
 και φανερώνει τα κουρφά* και τα χωστά* του νου του·
 μα ως ενεχάσκισε* να πει την προξενιά του γάμου,

* **ξόμπλι**: παράδειγμα * **αποκοτιά**: θάρρος * **αθιβολή**: λόγος * **μεγάλοι αθρώποι**: σημαντικοί * **λογάρι**: θησαυρός * **αφεντιά**: εξουσία * **καταλούσι**: φθείρουν * **ξάζου**: αξίζουν * **εξά**: εξουσία * **σάζασι**: ταίριαζαν * **σώνει, ξαμώνει**: φτάνει στο κρίσιμο σημείο και δοκιμάζει να πει * **γιαγέρω**: επιστρέφω * **κουρφά, χωστά**: κρυφά * **ενεχάσκισε**: τόλμησε

ΒΑΣΙΛΙΑΣ

- 920 του λέγει ο ρήγας: «Πήγαινε και φύγε από κοντά μου!
 Πώς εβουλήθης κι είπες το, λωλέ, μισαφορμάρη,*
 γυναίκα του ο Ρωτόκριτος την Αρετή να πάρει;
 Φύγε το γλιγορότερο και πλιο* σου μην πατήσεις
 εις την αυλή του παλατιού και κακοθανατίσεις.
- 925 Γιατί σε βλέπω ανήμπορο, γιαύτος* δε σε ξορίζω,
 μα ο γιος σου μην πατήσει πλιο σ' τσι τόπους οπ' ορίζω.
 Τέσσερις μέρες κι όχι πλια* του δίδω να μισέψει,*
 τόπους μακρούς κι αδιάβατους ας πάγει να γυρέψει
 και μην πατήσει ώστε να ζω στα μέρη τα δικά μου,
- 930 αλλιώς του δίδω θάνατο για χάρισμα του γάμου.
 Κι εκείνο που αποκότησες κι είπες τούτη την ώρα
 μη γροικηθεί,* μην ακουστεί σ' άλλο εδεπά* στη χώρα
 και κάμω πράμαν εις εσέ οπού να μη σ' αρέσει,
 να τρέμου όσοι τ' ακούσουνε κι εκείνοι οπού το λέσι.
- 935 Δε θέλω πλιο να σου μιλώ· στο ρήγα δεν τυχαίνει
 τα τόσα να πολυμιλεί· κι απόβγαλ' τον* να πηαίνει».

[Δ. 1003-1038. Μάχη Αθηναίων και Βλάχων]

- Ανακατώνεται ο λαός και τα φουσάτα* σμίγουν,
 μα 'τον ακόμη σκοτεινά και δεν καλοξανοίγουν.*
- 1005 Δίδου αναπνιά στα βούκινα,* τσι σάλπιγγες φουσούσι,
 πάγει η λαλιά στον ουρανό, τα νέφη αντιλαλούσι.
 Με τη βαβούρα* την πολλή και κτύπους των αρμάτω
 εγροίκησε* ο Ρωτόκριτος, γιατί δεν εκοιμάτο,
 κι ο λογισμός της Αρετής ολίγο τον αφήνει
- 1010 να κοιμηθεί, γιατί αγρυπνά σ' τσ' αγάπης την οδύνη.

* **λωλέ, μισαφορμάρη:** παλαβέ, μισότρελε * **πλιο:** στο εξής * **γιαύτος:** γι' αυτό * **πλια:** περισσότερο * **να μισέψει:** να φύγει * **γροικηθεί:** ακουστεί * **εδεπά:** εδώ * **απόβγαλ' τον:** διώξε τον * **φουσάτο:** στράτευμα * **δεν καλοξανοίγουν:** δεν καλοβλέπουν * **δίδου αναπνιά στα βούκινα:** φουσούν τις πολεμικές σάλπιγγες * **βαβούρα:** φασαρία * **εγροίκησε:** άκουσε

- Άλλο μαντάτο να του που δε στέκει ν' ανιμένει,*
 με σπούδα* εκαβαλίκεψε, στον κάμπο κατεβαίνει.
 Σαν όντεν* είν' καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη,
 και ξάφνου ανεμοστρόβιλος από τη γην εβγαίνει,
 1015 με βροντισμό και ταραχή τη σκόνη ανεσηκώσει
 και πάγει τη τόσο ψηλά, οπού στα νέφη σώσει,
 έτσι κι όντεν εκίνησε με τέτοια αντρεία επορπάει,
 οπού βροντές και σκονισμούς κάνει στο μονοπάτι.
 Μ' έτοια μεγάλη μάνηταν ήσωσε* στο φουστάτο,
 1020 οπού όποιος κι αν εγλίτωκε με φόβο το εδηγάτο.
 Εισέ καιρό ο Ρωτόκριτος ήσωσε στο λιμνιάνα,*
 που οι Αθηναίοι εφεύγασι κι οι Βλάχοι τσ' εξυγώνα·
 με φόβον εγλακούσανε,* βοήθεια δεν ευρίσκα
 κι οι οχθροί τως τους εδιώχνασι κι αλύπητα εβαρίσκα.
 1025 Κι ωσά λιοντάρι όντε πεινά κι από μακρά γροικήσει
 κι έρχεται βρώμα* οπού 'πασκε* να βρει να κυνηγήσει
 κι εις την καρδιά κινά, ως το δει, η πεθυμιά τη μάχη,
 τρέχει ζιμιόν* απάνω του κι αγριεύει σαν του λάχει·*
 φωτιά πυρή στα μάτια του ανεβοκατεβαίνει,
 1030 καπνός απ' τα ρουθούνια του μαύρος βραστός εβγαίνει,
 αφροκοπά το στόμα του, το κούφος* του μουγκρίζει,
 ανασηκώνει την ορά,* τον κόσμο φοβερίζει,
 κατακτυπούν τα δόντια του και το κορμί σπαράσσει,
 αναχεντρώνουν* τα μαλλιά και τρέχει να το πιάσει·
 1035 εδέτσι* εξαγριεύτηκε για τα κακά μαντάτα
 κι ωσάν αίτός επέταξε κι εμπήκε στα φουστάτα.
 Βλάχοι, κακό το πάθετε εις τό σας ήγρε αφνίδια,
 εδά 'ρθασι τ' απαρθινά* κι επάψαν τα παιγνίδια!

B. Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*, Ερμής

* **ανιμένει**: περιμένει * **σπούδα**: βιασύνη * **όντεν**: όταν * **ήσωσε**: έφτασε * **λιμνιάνας**: λιμάνι * **εγλακούσανε**: έτρεχαν * **βρώμα**: τροφή, λεία θηρίου * **'πασκε**: προσπαθούσε * **ζιμιόν**: αμέσως * **λάχει**: τύχει * **κούφος**: θωρακική κοιλότητα * **ορά**: ουρά * **αναχεντρώνουν**: για το τρίχωμα του ζώου που υψώνεται * **εδέτσι**: έτσι * **απαρθινά**: αληθινά.

Γιάννης Τσαρούχης, *Ερωτόκριτος και Αρετούσα*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Α (Γ. 891-936)

- 1 Με ποιον τρόπο, με ποιο ρόλο και για ποιο σκοπό παρεμβαίνει ο ποιητής;
- 2 Πώς σκέφτεται ο Πεζόστρατος να προσεγγίσει το βασιλιά και με ποια επιχειρήματα προσπαθεί να τον πείσει να δεχτεί το γάμο;
- 3 Πώς αντιδρά ο βασιλιάς στην πρόταση γάμου του Ερωτόκριτου και γιατί;
- 4 Κάθε πατέρας επιθυμεί την οικογενειακή του ευτυχία. Πώς ενεργεί ο βασιλιάς και πώς ο Πεζόστρατος, για να πετύχουν αυτόν το στόχο;

Β (Δ. 1003-1038)

- 1 Στο απόσπασμα κυριαρχούν τα επικά στοιχεία. Ποια είναι και πώς εκφράζονται;
- 2 Βρείτε τις παρομοιώσεις του κειμένου και εξηγήστε τη λειτουργία τους.
- 3 Σε ποια σημεία του αποσπάσματος φαίνεται η σφοδρότητα της μάχης και με ποιους τρόπους την αποδίδει παραστατικά ο ποιητής;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α (Γ. 891-936)

- ◆ Ο Πεζόστρατος εξιδανικεύει το παρελθόν, υποστηρίζοντας ότι στους παλιούς καιρούς δεν ίσχυαν κοινωνικές διακρίσεις. Συμβουλευτείτε το εγχειρίδιο της *Ιστορίας* ή της *Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής*, για να δείτε αν αληθεύει ο ισχυρισμός του.
- ◆ Πώς έγινε το προξενιό του Ερωτόκριτου; Βρείτε περισσότερα στοιχεία για τους γάμους από προξενιά, σε διάφορες χρονικές περιόδους.

Β (Δ. 1003-1038)

- ◆ Επισκεφθείτε την Εθνική Πινακοθήκη και αναζητήστε αναπαραστάσεις μαχών από την εποχή της Αναγέννησης ή βρείτε μια ανάλογη σκηνή πολεμικής σύγκρουσης στην *Ιλιάδα* του Ομήρου (ραψωδίες Ε, Ζ, Η) και συγκρίνετε τις δύο περιγραφές.
- ◆ Ζωγραφίστε τον Ερωτόκριτο, με βάση την εξωτερική εμφάνιση των πολεμιστών της εποχής αλλά και τα ειδικά χαρακτηριστικά με τα οποία αποδίδεται η ανδρεία τους στο απόσπασμα. Ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή της Ιστορίας.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΤΖΑΝΕ ΜΠΟΥΝΙΑΛΗΣ

Ο Κρητικός Πόλεμος

Το ποίημα περιγράφει με χρονολογική σειρά τα γεγονότα του πολέμου, από την απόβαση των Τούρκων στην Κρήτη ως τη συνθηκολόγηση του Ηρακλείου (1645-1669). Ο ποιητής αναφέρεται στον αγώνα των Κρητικών και επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην άλωση της Κρήτης. Στο απόσπασμα προσωποποιείται το Κάστρο του Ηρακλείου, το οποίο μιλά και αναλογίζεται τις χαρές τον καιρό της ειρήνης.

Α. Τάσος, Για τα 150 χρόνια της επανάστασης του 1821, Ξυλογραφία

80 *Ω*φου,* καημένοι Κρητικοί, και πού 'ναι τ' άλογά σας
και πού 'ναι τα μουλάρια σας και τα λαγωνικά σας;
Γή* πού 'ναι τα γεράκια σας και πού 'ναι οι λογισμοί σας
και πού 'ν' τα σπίτια τα ψηλά, πού 'ν' οι γραμματικοί σας;
Πού 'ναι τα λάδια, τα κρασιά, τα σάρια, τα μετάξα,
γή πού 'ν' τα περιβόλια σας, τα μοναστήρια τ' άξα;
Στ' άλογα να καθίζετε κι εις τα χωριά να μπείτε,

* *ώφου*: αλίμονο * *γή*: ή

- να ξεκαλοκαιρεύσετε,* περίσσα* να χαρείτε!
- 85 Οι βρύσες πού 'ναι, τα νερά, κι οι ανθισμένοι κήποι,
π' όσοι κι αν τα κοιτάζανε ποτέ δεν είχαν λύπη;
Τα ρόδα, τα τριαντάφυλλα κι οι μυρισμένοι κρίνι
κι οι δούλοι οι εμπιστικοί* τάχατες πού 'ν' εκείνοι,
να πιάσουν όμορφο χορό με τέχνες να πηδούνε
- 90 κι άλλοι να ρίκνουν τουφεκιές κι άλλοι να τραγουδούνε;
Βιολιά να παίζουν, τσίτερες,* λαγούτα να λαλούσι,
οληνυκτίς να χαίρουνται και να μην κοιμηθούσι;
Τ' αηδόνια να σφυρίζουνε κι ομπρός τως να πετούσι,
και γιάντα* τούτα οι Κρητικοί όλα να στερευτούσι;
- 95 Τώρα σπαχήδες* τα 'χουνε, γιανίσαροι* τα 'ρίζου,*
κι οι Τούρκοι στα περβόλια τως πάνε και σιργιανίζου.*

Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής,
Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669), Στιγμή

* **να ξεκαλοκαιρεύσετε:** να περάσετε το καλοκαίρι * **περίσσα:** πολύ * **εμπιστικοί:** έμπιστοι * **τσίτερες:** κιθάρες * **γιάντα:** για ποιο λόγο * **σπαχήδες:** τούρκοι αξιωματούχοι * **γιανίσαροι:** γενίτσαροι * **'ρίζου:** ορίζουν * **σιργιανίζου:** κάνουν περιπάτο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Οι Κρητικοί στερούνται πλέον τη χαρά της ελεύθερης ζωής. Στη στέρηση ποιων αγαθών επικεντρώνεται κυρίως ο ποιητής και γιατί;
- 2 Αναζητήστε τα κοινά γλωσσικά στοιχεία ανάμεσα στον *Κρητικό Πόλεμο* και στα προηγούμενα κείμενα της κρητικής λογοτεχνίας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ Συγκρίνετε τη ζωή και τις διασκέδασεις των Κρητικών του 17ου αι. με τις πληροφορίες που δίνονται στο εγχειρίδιο της αρχαίας ιστορίας για τη ζωή και τον πολιτισμό των αρχαίων Μινωιτών. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στις αγροτικές κοινωνίες από την αρχαιότητα έως σήμερα;